अध्याय ४९ वा

श्रीगणेशाय नमः । श्रीसरस्वत्यै नमः । श्रीगुरुभ्यो नमः ।
श्रीकुलदेवतायै नमः । श्रीसीतारामचंद्राभ्यां नमः ।
॥ श्रीसद्गुरुसाईनाथाय नमः ॥

सांगोपांग सद्गुरु स्तवणें । थकले वेद आणि पुराणें ॥
तेथें मी अज्ञान नेणतपणें । बरें राहणें निवांत ॥ १ ॥
खरें पाहतां धरावें मौन । हेंच कीं वस्तुतःसद्गुरुस्तवन ॥
परी साईंचे एकेक गुण । पाडिती विस्मरण मौनाचें ॥ २ ॥
धन्य साईंची अगाध लीला । पाहतां निवांत राहवे न मजला ॥
पक्वान्न गोड लागतां जिव्हेला । मनीं आठवला श्रोतृ वृंद ॥ ३ ॥
तयांसीही पंक्तीस घ्यावें । जेणें निज रसानंद दुणावे ॥
ऐसें माझिया घेतलें जीवें । तेणेंही रस[1]सोये निर्धारली ॥ ४ ॥
मोठें गोड खरें पक्वान्न । पंक्तीं नसतां स्नेही सज्जन ॥
नावडे तें एकट्या लागून । फिकें गोडपण तयाचें ॥ ५ ॥
साई सकल अवाप्त[3]काम । साई सकल संतललाम ॥
साई निजभक्त विश्रामधाम । दुर्धर भवभ्रमनिवारक ॥ ६ ॥
अनिर्वाच्य तयाची लीला । वर्णवेना मम वाणीला ॥
अतर्क्याची अतर्क्य कला । केवीं मजला आकळेल ॥ ७ ॥

१ भोजन. २ रंगात आली. ३ ज्याच्या सकल इच्छा परिपूर्ण झाल्या आहेत असा.

कल्याणाचें जें कल्याण । तो हा साई निजकृपें जाण ॥
देइ निजकथेचें स्मरण । ग्रन्थ हा परिपूर्ण करावया ॥ ८ ॥
गावूं जातां अगाध महिमान । समर्थ कोण कराया कथन ॥
परा जेथें निघे परतोन । पश्यंती मध्यमा कोण कथा ॥ ९ ॥
तिघी जेथें नुघडती वदन । चौथी वैखरी तेथें कोण ॥
हें मी जाणें जरी संपूर्ण । तरी हें मन राहीना ॥ १० ॥
सद्गुरूचे पायीं न विनटतां । यथार्थ स्वरूप येईना हाता ॥
संत श्रीहरिस्वरूप स्वतः । कृपाहस्ता प्रार्थावें ॥ ११ ॥
गुरूचरणाची आवडी । हेचि अपुली सर्वस्व जोडी ॥
संत सहवासाची गोडी । प्रेम परवडी लागो आम्हां ॥ १२ ॥
जया पूर्ण देहाभिमान । तया न साजे भक्ताभिधान ॥
स्वयें जो पूर्ण निरभिमान । खरें भक्तपण त्या अंगीं ॥१३ ॥
जया ज्ञातृत्वाचा ताठा । श्रेष्ठत्वाचा अभिमान लाठा ॥
केवळ दंभाचा जो वसवटा । तयाची प्रतिष्ठा ती काय ॥ १४ ॥
आपुलाल्या गुरुची कीर्ति । अभागी जे प्रेमें न गाती ॥
बधिर नसुनी जे नायकती । ते मंदमती मूर्तिमंत ॥ १५ ॥
तीर्थव्रत यज्ञदान । याहून थोर तपाचरण ॥
त्याहून अधिक हरिभजन । निजगुरुध्यान सर्वाधिक ॥ १६ ॥
साईच त्याचिया भक्तांचें ध्यान । साईच त्यांचें देवदेवतार्चन ॥
साईच त्यांचें गुप्तनिधान । रक्षावें परी अकृपणत्वें ॥ १७ ॥
यदा कदा येई मज आळस । परी न अंतर्यामी साईस ॥
विसर पडतां कथानकास । देई मज वेळेस आठवण ॥ १८ ॥

बसूं म्हणतां क्षण निवांत । माझें कांहीं न चले तेथ ॥
कथा ऐसी स्फुरे अकल्पित । लेखणी हातांत घेणें पडे ॥ १९ ॥
ऐसिया त्याच्या अगाध कथा । ऐकवावया त्या निजभक्तां ॥
आणिक माझिया निजस्वार्था । मज या सच्चरिता प्रवर्तविलें ॥ २० ॥
नाहीं तरी संतांचिया कथा । ज्याचा तोच रचिता लिहिता ॥
तयाची ती स्फूर्ती नसतां । केवळ नीरसतां पदोपदीं ॥ २१ ॥
असो कृपाळू साईनाथ । प्रवेशूनि मन्मता आंत ॥
करवूनि घेतला आपुला ग्रंथ । माझेही मनोरथ पुरवीले ॥ २२ ॥
मुखीं श्रीसाईनामावर्तन । चित्तीं तयाचें वचन चिंतन ॥
मनीं तयाचे मूर्तीचें ध्यान । पूर्ण समाधान येणें मज ॥ २३ ॥
वदनीं श्रीसाईचें नाम । अंतरीं श्रीसाईचें प्रेम ॥
ज्याचें साई प्रीत्यर्थ कर्म । ऋणाइत परम त्या साई ॥ २४ ॥
तुटावया संसारबंधन । याहून नाहीं अन्य साधन ॥
साईकथा परम पावन । सदासेवन सुखदाई ॥ २५ ॥
पायीं साईसीं प्रदक्षिण । करा श्रवणीं सच्चरीतश्रवण ॥
सर्वांगीं द्या प्रेमालिंगन । डोळां घ्या दर्शन साईचें ॥ २६ ॥
साष्टांगीं यावें लोटांगणीं । मस्तक ठेवावा तया चरणीं ॥
जिव्हा लागावी तन्नामस्मरणीं । नासिकें अवघ्राणीं निर्माल्य ॥ २७ ॥
आतां पूर्वकथानुसंधान । गताध्यायीं श्रोतयां लागून ॥
चमत्कार प्रिय भक्त कथा कथान । कथीन हें वचन दीधलें ॥ २८ ॥
स्वयें न स्वार्थ परमार्थ परायण । नसतां संतांचे अधिकाराची जाण ॥
केलिया कोणी तयांचें वर्णन । अविश्वासी मन जयाचें ॥ २९ ॥

स्नेही कथितां साईंच्या गोष्टी । ऐके परी तो दोषैकदृष्टी ॥
तया न मिळतां स्वानुभवपुष्टी । कांहीं न सृष्टींत मानी तो ॥३०॥
हरी कानोबा नामाभिधान । स्नेह्यांसवें मुंबईहून ॥
करावया साईंचें परीक्षण । निघाले पर्यटण करावया ॥ ३१ ॥
परी साईंची कलाकुसरी । प्रकाशे जो सकळांतरीं ॥
तें लाघव ती नवल परी । कोण निर्धारीं जाणील ॥ ३२ ॥
हरीभाऊ शिरडीस निघतां । कारण कळलें साईसमर्था ॥
केवळ चमत्काराचा भोक्ता । तितुकीच पात्रता तयाची ॥ ३३ ॥
तितुकीच तया दावी चुणुक । घेइ अपुलासा करूनि निष्टंक ॥
तयाच्याही श्रमाचें सार्थक । युक्तिप्रयोजक संत खरे ॥ ३४ ॥
कोपरगावीं स्नेहीसमेत । हरीभाऊ बैसले टांग्यांत ॥
गोदावरींत होऊनि सुस्नात । निघाले शिर्डीप्रत अविलंबें ॥ ३५॥
येतांच कोपरगांवाहून । हस्तपाद प्रक्षाळून ॥
हरीभाऊ संतावलोकन । करावया जाण निघाले ॥ ३६ ॥
पायीं कोरें पादत्राण । माथां जरीचा फेटा बांधून ॥
साईबाबांचें घ्यावया दर्शन । उत्कंठित मन हरिभाऊ ॥ ३७ ॥
मग ते येतां मशीदीसी । दुरून देखूनियां साईंशी ॥
वाटलें संन्निध जाऊनि त्यांसीं । लोटांगणेसीं वंदावें ॥ ३८ ॥
परी पादत्राणांची अडचण । ठेवावया न निर्भयस्थान ॥
तेथेंचि एक कोपरा पाहून । त्यांतचि तीं सारून ठेवियलीं ॥ ३९॥
मग ते वरती दर्शना गेले । प्रेमें साईंचे चरण वंदिले ॥
उदी प्रसाद घेऊन परतले । वाड्यांत निघाले जावया ॥ ४० ॥
पायीं घालू जातां पायतण । मिळेना पाहतां शोध शोधून ॥
परतले अनवाणी खिन्न वदन । आशा ते सांडून समूळ ॥ ४१ ॥

कारण तेथें मंडळी फार । येतीजाती वारंवार ॥
पुसावें तरी कोणास साचार । कांहींही विचार सुचेना ॥ ४२ ॥

ऐसें तयाचें दुश्चित मन । डोळीयांपुढें पादत्राण ॥
चित्तास पादत्राण चिंतन । सर्वानुसंधान पादत्राण ॥ ४३ ॥

हौसे सारिखें विकत घेतलें । पादत्राण गेलें हरवलें ॥
अर्थात कोणा चोरानें चोरिलें । निश्चयें वाटलें तयांस ॥ ४४ ॥

असो पुढें केलें स्नान । पूजा नैवेद्यादि साङ्ग ॥
पंक्तीस बैसून केलें भोजन । परी न समाधान चित्तास ॥ ४५ ॥

सभामंडप साईचें स्थान । तेथून साईची दृष्टी चुकवून ॥
कोणी न्यावें माझें पायतण । आश्चर्य लहान हें काय ? ॥ ४६ ॥

लागली तया हुरहुर । चित्त नाहीं अन्नपानावर ॥
मंडळी समवेत आले बाहेर । आंचवूं कर धुवावया ॥ ४७ ॥

इतक्यांत एक मुलगा मराठा । हरवल्या पादत्रणाचो वाहुटा॥
लावूनि एका काठीचे शेवटा । पातला त्या ठाया अवचित ॥ ४८ ॥

मंडळी जेऊन आंचवीत । मुलगा आला शोध करीत ॥
म्हणे बाबा मज पाठवीत । काठी ही हातांत देउनी ॥ ४९ ॥

" हरी का बेटा जरीका फेटा " । ऐसा पुकार करीत जा बेटा ॥
"याच त्या वाहणा" ऐशिया उत्कंठा। म्हणेल त्या देऊन टाकाव्या॥

परी जो आहे हरीका बेटा । आहे तयाचा जरीचा फेटा ।
आधीं हें निश्चित झालिया शेवटा ।वाण्या न वोभाटा करावा ॥५१॥

येतां ऐसा पुकार कानीं । ओळखोनि त्या वहाणा नयनीं ॥
हरीभाऊ गेले धांवूनि । साश्चर्य मनीं जाहले ॥ ५२ ॥

आनंदाश्रू आले डोळां । हरीभाऊस गहिंवर दाटला ॥
देखूनि गेलेल्या पायतणाला । चमत्कारला अत्यंत ॥ ५३ ॥
म्हणती मुलास ये ये इकडे । पाहूं दे आण वहाणा मजकडे ॥
पाहूनि वदेया तुज कोणीकडे । गिवसल्या रोकडें मज सांग ॥५४॥
मुलगा म्हणे तें मी नेणें । मजला बाबांची आज्ञा मानणें ॥
हरीका बेटा असेल तेणें । जरीचा फेटा दावणें मज ॥ ५५ ॥
तयासचि मी देईन वहाणा । मज इतराची ओळख पटेना ॥
पटवील जो या बाबांच्या खुणा । तोच या वहाणा घेईल ॥ ५६॥
"अरे पोरा त्या माझ्याच वहाणा" । हरिभाऊ म्हणतां देईना ॥
मग तो सकळ बाबांचिया खुणा । पटवी मना पोराच्या ॥ ५७ ॥
म्हणे पोरा मीच रे हरी । कान्होबाचा बेटाही वैखरी ॥
सर्वथैव आहे कीं खरी । मज सर्वतोपरी लागतसे ॥ ५८ ॥
आतां पाही फेटा जरीचा । फिटेल तूझें संशय मनाचा ॥
मग मी ठरेन धणी वहाणांचा । दावा न इतरांचा यावरी ॥ ५९ ॥
झाली तेव्हां मुलाची समजूत । वहाणा दिधल्या हरीभाऊप्रत ॥
पुरले तयाचे मनोरथ । साई हे संत अनुभविले ॥ ६० ॥
आहे माझा फेटा जरी । ही काय मोठी नवलपरी ॥
तो तों माझिये मस्तकावरी । सर्वतोपरी दृश्यमान ॥ ६१ ॥
परी मी असतां देशांतरीं । शिर्डीस माझी पहिलीच फेरी ॥
साईबाबांस कैसियेपरी । मन्नाम हरी ठाऊक ॥ ६२ ॥
कान्होबा हा माझा पिता । कोणी पाहिला सवरला नसतां ॥
"का" या नामें तया उपलक्षितां । अति आश्चर्यता वाटली ॥६३॥
पूर्वी साईसंत महत्ता । माझे स्नेही मजला सांगतां ॥
अवमानिली मी त्यांची वार्ता । पश्चात्तापता आतां मज ॥ ६४ ॥

आतां मज येतां अनुभव । कळला साईबाबांचा प्रभाव ॥
उरला नाहीं संशया ठाव । महानुभाव श्रीसाई ॥ ६५ ॥
जया मनीं जैसा भाव । हरीभाऊस तैसाचि अनुभव ॥
संतपरीक्षण कालसास्वभाव । परमार्थ हाव नाहीं मनीं ॥ ६६ ॥
साई समर्थ महानुभाव । स्नेही सोयरे कथिती अनुभव ॥
आपण स्वयें पहावा नवलाव । शिरडीस जावया कारण हें ॥ ६७ ॥
संतचरणीं वहावा जीव । तेणें गिवसावा देवाचा ठाव ॥
मनीं नाहीं यत्किंचित डाव । सरड्याची धांव कोठवरी ॥ ६८ ॥
जाऊनिया संताच्या द्वारा । पाहूं आदरिले चमत्कारा ॥
तंव जोड पादत्राणाचा कोरा । आला कीं घरा घर्पोंच ॥ ६९ ॥
नातरी क्षुल्लक पायतन । गेल्यानें काय मोठी नागवण ॥
परी तदर्थ मनाची वणवण । तें सांपडल्याविण राहेना ॥ ७० ॥
संत प्राप्तीचे मार्ग दोन । एक भक्ति दुजा ज्ञान ॥
ज्ञानमार्गीचें सायास गहन । भक्तिचें साधन सोपारें ॥ ७१ ॥
ऐसी सोपी सुलभ भक्ति । तरीही अवघे ती कां न करिती ॥
तिजलाही महद्भाग्य संपत्ति । असतांच तत्प्राप्ती घडतसे ॥ ७२ ॥
कोटि जन्मांचें पुण्य असतें । तेव्हांचि संताची गांठी पडते ॥
संतसमागम सौख्य घडतें । तेणेंच विकासतें निजभक्ति ॥ ७३ ॥
आम्ही सर्व जाणों प्रवृत्ति । तेथेंचि आसक्ति नेणों निवृत्ति ॥
ऐसी जेथें मनाची वृत्ति । ती काय भक्ति म्हणावी ॥ ७४ ॥
जैसी जैसी आमुची भक्ति । तैसी तैसी आम्हांस प्राप्ति ॥
हे तों केव्हांही घडणार निश्चिती । येथें न भ्रांती तिळमात्र ॥ ७५ ॥
विषयभोगार्थ अहर्निशी । आम्ही जमलों साइपाशीं ॥
या आम्हांतें देणगीही तैसी । परमार्थियाशीं परमार्थ ॥ ७६ ॥

असो आतां आणीक एक । सोमदेव स्वामी नामक ॥
करावया साईची पारख । पातले प्रत्यक्ष शिरडींत ॥ ७७ ॥
सन एकोणीसशें सहा । उत्तर काशीमाजी पहा ॥
गृहस्थ भेटला भाईजीसहा । पांथस्थ निवहामाजिस्थित ॥ ७८ ॥
प्रसिद्ध कैलासवासी दीक्षित । भाइजी त्यांचे बंधू विश्रुत ॥
बद्रिकेदार यात्रा करीत । असतां हे भेटत मार्गांत ॥ ७९ ॥
बद्रिकेदार मार्गे टाकिले । भाइजी मग खालीं उतरले ॥
ठायीं ठायीं विसावे लागले । पांथस्थ दिसले बसलेले ॥ ८० ॥
तया माजील एक असामी । तेच हे पुढें हरीद्वाराचे स्वामी ॥
सर्वत्र विश्रुत याच नामीं । लागले लगामीं बाबांच्या ॥ ८१ ॥
त्यांची ही कथा बोधप्रद । बाबांचें स्वरूप करील विशद ॥
श्रवणकर्त्यां देईल मोद । निजानंद सर्वत्रां ॥ ८२ ॥
प्रातर्विधीस जातां भाइजी । भेटले मार्गी हे स्वामीजी ॥
गोष्टी बोलतां बोलतां सहजी । प्रेमराजी प्रकटली ॥ ८३ ॥
गंगोत्रीचा अधः प्रदेश । बुवा असतां उत्तर काशीस ॥
डेराडूनहून सत्तर कोस । तेथें हा सहवास जाहला ॥ ८४ ॥
लोटा घेऊन बहिर्दिशेस । निघाले बुवा प्रातः समयास ॥
भाईजीही तया स्थळास । त्याच कार्यास निघाले ॥ ८५ ॥
प्रथम उभयतः दृष्टादृष्टी । पुढें मार्गांत परस्पर भेटी ॥
परस्परांच्या कुशल गोष्टी । सुख संतुष्टी चालल्या ॥ ८६ ॥
करूं लागतां विचार पूस । प्रेम आलें परस्परांस ॥
ठाव ठिकाणा एकमेकांस । पुसावयास लागले ॥ ८७ ॥
हरिद्वारीं तुमचा वास । नागपुरीं अम्हा निवास ॥
कधीं जेव्हां त्याबाजूस । येणें जालियास दर्शन द्या ॥ ८८ ॥
यात्रा करीत याल जेव्हां । पुनीत करावें आमुचें गेहा ॥

पुनर्दर्शन आम्हा घडवा । अलप सेवा घ्या अमुची ॥ ८९ ॥
असूं द्यावें आमुचें स्मरण । लागावे अमुचे घरास चरण ॥
हेंच अमुचे आहे विनवण । पुरवो नारायण ही इच्छा ॥ ९० ॥
एकोणीससें सहा सालीं । उत्तर काशीचिया खालीं ॥
परस्परांत हे भाषा बोली । होऊनि गेली इयापरी ॥ ९१ ॥
परस्परांचें ठाव ठिकाण । घेतलें उभयतांही पुसून
पाहून जवळ आलें मैदान । निघाले सोडून अन्योन्या ॥ ९२ ॥
जातां पांच वर्षांचा काळ । येतां साईसमागम वेळ ॥
भाईजीच्या भेटीची तळमळ । लागली प्रबळ स्वामीस ॥ ९३ ॥
सन एकोणीससें अकरा । आले स्वामीजी नागपूरा ॥
तेथें श्रीसाईनाथांचे चरित्रा । परिसतां पवित्रा आनंदले ॥ ९४ ॥
देती भाईजी शिफारस पत्र । सुखें गाठावें शिर्डीक्षेत्र ॥
ऐसी योजना ठरवूनि सर्वत्र । सोडिलें नागपुर स्वामीनीं ॥ ९५ ॥
उतरतां ते मनमाडावर । कोपरगांवची गाडी तयार ॥
तेथें होऊनि टांग्यांत स्वार । आनंद निर्भर दर्शना ॥ ९६ ॥
कोठेंही जा साधूचें वर्तन । अथवा त्यांची रहाणी चलन ॥
एकाचें एक एकाचें आन । नसतें समसमान कोठेंही ॥ ९७ ॥
एका संताचें आचरण । तें न दुजिया संता प्रमाण ॥
योग्यायोग्यतेचें अनुमान । कराया साधन हें नव्हे ॥ ९८ ॥
आधीं जो जाई संतदर्शना । किमर्थ व्हावी हे तया विवंचना ॥
पाहूं जातां तयांचे वर्तना । निज कल्याणा नागवण ॥ ९९ ॥
स्वामीजीचे मनाची रचना । तर्क कुतर्क उठती नाना ॥
लांबून दिसतां शिर्डीच्या निशाणा । चालव्या कल्पना स्वामीच्या१००
तयांसवे असलेले जन । मशीदीचे कळसाचें निशाण ॥
दृष्टिपथांत येतां दुरून । करीत वंदन प्रेमानें ॥ १०१ ॥

पुढें घडेल साई दर्शन । म्हणोनि जरी उत्कंठित मन ॥
परी न त्यातें दिसलेलें निशाण । त्याचाही अवमान साहेना ॥ १०२ ॥
निशाणदर्शनें प्रेमस्फुरण । हा तो सर्वत्र अनुभव जाण ॥
हें तों भक्ति प्रेमलक्षण । कांहींही विलक्षण येथ नसे ॥ १०३ ॥
परी स्वामीच्या कुत्सितमना । दुरून पाहूनियां त्या निशाणा ॥
उठल्या कल्पनावरी कल्पना । विचित्र रचना मनाची ॥ १०४ ॥
पताकांची आवड मना । ही काय साधुत्वाची कल्पना ॥
देउळावरी लावावें निशाणा । हा तो हीनपणा साधुत्वा ॥ १०५ ॥
साधू मागे ऐणें माना । ही तो त्याची केवळ लोकेषणा ॥
येईन ऐशियाचें साधुत्व मना । हा तो उणेपणा तयास ॥ १०६ ॥
सारांश जैसा मनाचा ग्रह । साधूनिर्णयीं तैसाच आग्रह ॥
झाला स्वामीच्या मनाचा निग्रह । नको मज अनुग्रह साईचा ॥ १०७ ॥
उगाच आलों मी येथवर । स्वामीस थोर उपजला अनादर ।
तेथून परतावयाचा निर्धार । केला मग साचार तात्काळ ॥ १०८ ॥
लोकेषणेचा दुरभिमान । साधूस कशास पाहिजे मान ॥
याहून मज दुजें अनुमान । निशाण पाहून होईना ॥ १०९ ॥
निशाणें अपुला मोठेपणा । साधू हा आणिता निदर्शना ॥
हाचि संतत्वाशीं उणेपणा । काय दर्शना जाणें क्या ॥ ११० ॥
घेतलिया हें ऐसें दर्शन । एणें कैसें निवावें मन ॥
हें तों दंभध्वज प्रदर्शन । समाधान एणें ना ॥ १११ ॥
म्हणती जावें माघारा । आल्या वाटे अपुले घरा ॥
दिसेना हा विचार बरा । फजीत खरा झालों मी ॥ ११२ ॥
सहवासी मग म्हणती त्यांसीं । इतके दूर आला कशासी ॥
केवळ निशाणें चित्तवृत्तीसीं । खळबळ ऐसी कां झाली ॥ ११३ ॥
आतां आपण आलों जवळ । रथ पालखी घोडा सकळ ॥
सरंजाम हा पाहतां निखळ । किती मग तळमळ लागेल ॥ ११४ ॥

परिसूनि स्वामी अधीकचि बिघडे । जया नगारे पालखणा घोडे ॥
ऐसे साधू मिजासी बडे । त्यां काय थोडे देखिले ॥ ११५ ॥
ऐसे विचार येऊन अंतरा । सोमदेवजी निघती माघारा ॥
शिरडीचा विचार नाहीं बरा । रस्ता धरा कीं नदीचा ॥ ११६ ॥
मग बरोबरील वाटसरू । लागले तयास आग्रह करूं ॥
आलात आपण येथवरू । नका हो फिरूं माघारा ॥ ११७ ॥
आल्यासारिखे चला कीं पुढें । नका करूं हे तर्ककुडे ॥
हें निशाण जें मशीदी उडे । साधूकडे ना संबंध ॥ ११८ ॥
त्या साधूस नलगे निशाण । नलगे लोकेषणा नलगे मान ॥
ग्रामस्थांस हें आवडे भूषण । भक्ति प्रमाण कारण या ॥ ११९ ॥
पाहूं नका कीं तुम्ही निशाण । जाऊनि घ्या नुसतें दर्शन ॥
राहूं नका तैं एक क्षण । जा कीं परतोन माघारा ॥ १२० ॥
इतक्यांत येतां शिरडीजवळ । वाटलें उपदेश ऐकून तो सरळ ॥
काढून टाकावी मनाची मळमळ । पुनश्च हळहळ नसावी ॥ १२१ ॥
असो श्रीसमर्थ दर्शनें करून । बुवा गेले विरघळून ॥
प्रेम आलें डोळां भरून । कंठ सद्गदून दाटला ॥ १२२ ॥
चित्त झालें सुप्रसन्न । नयन उल्हासें सुख संपन्न ॥
कधीं चरणरजस्नान । करीन ऐसें त्यां झालें ॥ १२३ ॥
पहातां रूप तें नेटक । मना नयना पडलें टक ॥
पाहतचि राहिले टकमक । मोहें अटक पाडिली ॥ १२४ ॥
कुतर्क मनींचे मनीं जिराले । चित्तदर्शनानंदीं विराले ॥
सगुणरूप नयनीं मुरालें । बुवा झाले तल्लीन ॥ १२५ ॥
डोळां देखतां महानु भावा । परम आल्हाद सोमदेवा ॥
आत्मयारामा जाहला विसावा । वाटे वसावा हा ठाव ॥ १२६ ॥

दर्शनेंच विकल्प मावळे । बुद्धी ठायींच ताटकळे ॥
दुजेपण समस्त विरघळे । ऐक्य जाहले सबाह्य ॥ १२७ ॥
वाचेसि निःशब्दत्वें मौन । निमेषोन्मेष रहित नयन ॥
अंतर्बाह्य चैतन्यघन । समाधान समरसे ॥ १२८ ॥
निशाणदर्शनें आधीं मुरडले । पुढें प्रेमोद्रेकें निडारले ॥
सात्विक अष्टभावें उभडिलें । वेढिले प्रेमें बाबांचे ॥ १२९ ॥
जेथें मन पूर्ण रंगलें । तेंच अपुलें स्थान वहिलें ॥
हे निजगुरूचे बोल आठवले । प्रेम दाटलें बुवांना ॥ १३० ॥
बुवा हळुहळू पुढें येती । तों तों महाराज रागास चढती ॥
शिव्यांची त्या लाखोली वाहती । तों तों त्यां प्रीति द्विगुणित ॥१३१॥
समर्थ बाबांची करणी अचाट । तयांचा तों विलक्षण थाट ॥
नारसिंहावताराचा थाट । आटोकाट आणिला ॥ १३२ ॥
थोतांड आमुचें अमुच्या पाशीं । राही म्हणती चल जा घराशीं ॥
खबरदार माझ्या मशीदीशी । जर तूं येशील मागुता ॥ १३३ ॥
जो लावितो मशीदीस निशाण । वनवास व्हावें त्याचें दर्शन ॥
हें काय संतांचें लक्षण । येथें न क्षण एक कंठावा ॥ १३४ ॥
असो पुढें साशंक चित्त । सभा मंडपीं स्वामी प्रवेशत ॥
दुरून पाहून साईंची मूर्त । स्वामीसीं निवांत राहवेना ॥ १३५ ॥
हा अपुलेच विचारांचा प्रतिध्वनी । शब्दशः तो आदळतां कानीं ॥
बुवा शरमले स्थानिचे स्थानीं । अंतर्ज्ञानी महाराज ॥ १३६ ॥
किती हो आपण अप्रबुद्ध । किती महाराज तरी प्रबुद्ध ॥
किती त्या माझ्या कल्पनाविरुद्ध । किती हें शुद्ध अंतर ॥ १३७ ॥
साई कोणास देती आलिंगन । कोणास करिती हस्तस्पर्शन ॥
कोणास देती आश्वासन । कृपावलोकन कोणास ॥ १३८ ॥

कोणाकडे पाही हास्यवदन । कोणाच्या दुःखाचें करी सांत्वन ॥
कोणास ओदी प्रसाददान । करीत समाधान सकलांचें ॥ १३९ ॥
ऐसें असतां मजवरीच क्रोध । वाटे हा मम वर्तनानुरोध ॥
क्रोधनाहीं हा मजला बोध । होईल मोददायीतो ॥ १४० ॥
असो पुढें तैसेंच झालें । स्वामी बाबापाशीं जे रमले ॥
साईकृपें निर्मळ बनले । चरणीं ठेले निरंतर ॥ १४१ ॥
साईभक्तिप्रभव वीर्य । विरवो दुर्वासना मात्सर्य ॥
उपजवो शांती श्री धैर्य । करो कृतकार्य निजभक्तां ॥ १४२ ॥
गंधर्व यक्ष सुरासूर । इहीं भरलें हें चराचर ॥
त्या अखिल विश्वीं हा विश्वंभर । जरी निरंतर भरलेला ॥ १४३ ॥
परी न स्वीकारितां आकार । ठाता सदैव निराकार ॥
आम्ही मानव हे साकार । होता न उपकार लवमात्र ॥ १४४ ॥
तात्पर्य धरोनि लीलाविग्रह । साई न करिते लोकसंग्रह ॥
अथवा दुष्टदुर्जनमतनिग्रह । कैंचा अनुग्रह भक्तांवर ॥ १४५ ॥
आला अध्याय संपावयाला । तों एक वृत्तांत मज आठवला ॥
साईसदुपदेशाचा मासला । मानील त्याला हितकारी ॥ १४६ ॥
वृत्तांत आहे अति लहान । स्मरण ठेवी तो कृतकल्याण ॥
म्हणून श्रोतयां करितों विनवण । क्षण अंतःकरण द्या मज ॥ १४७ ॥
एकदां भक्त म्हाळसापती । नानासाहेब यां समवेती ॥
बैसले असतां मशीदीप्रती । परिसा चमत्कृति घडली ती ॥१४८॥
समर्थसाई दर्शनोत्सुक । कोणी एक श्रीमान गृहस्थ ॥
वैजापूरनिवासी तेथ । परिवारान्वित पातले ॥ १४९ ॥
पाहूनियां स्त्रियांचा गोषा । नाना संकोचले निज मानसा ॥
स्वयें उठूनि द्यावें अवकाशा । वाटलें संतोषार्थ तयांच्या ॥ १५० ॥

म्हणूनि नाना उठूं सरती । तंव बाबा तयां वारिती ॥
म्हणाले येणार येतील वरती । त्वां स्वस्थ चित्तीं बसावें ॥ १५१ ॥
तेही आलेती दर्शनार्थ । यावें कांहीं नाहीं हरकत ॥
ऐसें तयांस कोणी सुचवित । येऊनि वंदित साईंस ॥ १५२ ॥
तया माजील एक नारी । वंदू जातां बुरखा सारी ॥
पाहूनि सौंदर्य अति साजिरी । नाना निज अंतरीं मोहिले ॥ १५३ ॥
लोकांसमक्ष पाहण्या चोरी । पाहिल्यावीण राहवेना अंतरीं ॥
वर्तावें काय कैसे परी । मोहाची उजरी नावरे ॥ १५४ ॥
बाबांची लज्जा मोठी अंतरीं । म्हणोनि मुख तें करवे न वरी ॥
दृष्टी जावं लागली चांचरी । सांपडे कातरीं तंव नाना ॥ १५५ ॥
ही तो नानांची अंतःस्थिती । सर्वांतर्यामी बाबा जाणती ॥
इतरां काय तियेची प्रतीती । ते तो झगटती शब्दार्था ॥ १५६ ॥
ऐसी नानांची वृत्ती बावरी । जाणूनि बाबा निजांतरीं ॥
आणावया स्वस्थानीं माघारी । उपदेश जो करीत तो परिसा ॥ १५७ ॥
नाना किमर्थ गडबडसी मनीं । उपाचा निजधर्म तो स्वस्थपणीं ॥
आचरतां आड यावें न कोणी । कांहीं न हानी तयांत ॥ १५८ ॥
ब्रह्मदेव सृष्टी रचितां । आपण तयाचें कौतुक न करितां ॥
व्यर्थ होऊं पाहील रसिकता । "बनतां बनतां बनेल" ॥ १५९ ॥
असतां पुढील द्वार उघडें । जावें कां मागील द्वाराकडे ॥
एक शुद्ध अंतर जिकडे । तेथें न सांकडें कांहीं ही ॥ १६० ॥
कुडा भाव नाहीं अंतरीं । तयास काय कोणाची चोरी ॥
दृष्टी दृष्टीचें कर्तव्य करी । भीड मग येथें धरिसी कां ॥ १६१ ॥
होते तेथें माधवराव । जात्या जयांचा चिकित्सक स्वभाव ॥
निज जिज्ञासा पूर्तिस्तव । पुसती त्यां भाव बोलाचा ॥ १६२ ॥

ऐसें माधवरावें पुसतां । नाना वदले थांब रें आतां ॥
सांगेन बाबांचिया मनोगता वाटेनें जातां वाडियातें ॥ १६३ ॥
संपतां क्षेमकुशल वार्ता । अभिवंदून साई समर्था ॥
नाना निजस्थानासि परतता । निघाले समवेता माधवराव ॥ १६४ ॥
ते नानांस पुसती तात्काळ । नाना "बनतां बनतां बनेल" ॥
आदीकरूनि बाबांचे बोल । स्पष्टार्थ वदाल काय त्यांचा ॥ १६५ ॥
अर्थ सांगावया होईना जीव । बहुत चालली उडवा उडव ॥
तेणें अधिकचि संशयसमुद्भव । होई न माधवमन स्वस्थ ॥ १६६ ॥
मग करूनिया हृदय उघडें । नानाहीं जें घडलें तिकडे ॥
तें साग्र माधवरावाचिया होडे । कथूनि कोडें उकलिलें ॥ १६७ ॥
काय बाबा किती दक्ष । जावो कोणाचें कोठेंही लक्ष ॥
ते तो स्वयें अंतसाक्ष । सर्व प्रत्यक्ष तयां तें ॥ १६८ ॥
असीही ग्रोटक अभिनव वार्ता । परिसतां साश्चर्य होईल श्रोता ॥
पाहूं जाता येथील मथितार्था । स्थैर्य गंभीरता बहुमोल ॥ १६९ ॥
मन जातीचेंच चंचळ । होऊं न द्यावेंउत्शृंखळ ॥
होवो इंद्रियांची खळबळ । शरीर उतावीळ होऊं नये ॥ १७० ॥
इंद्रियांचा नाहीं विश्वास । विषयार्थ व्हावें न लालस ॥
हळूहळू करितां अभ्यास । चांचल्यनिरास होईल ॥ १७१ ॥
होऊं नव्हे इंद्रियाधीन । तींही न सर्वथा राहती दाबून ॥
विधिपूर्वक तयांचें नियमन । करावें पाहून प्रसंग ॥ १७२ ॥
रूप हा तो दृष्टीचा विषय । सौंदर्य वस्तूचें पहावें निर्भय ॥
तेथें लाजेचें कारण काय । द्यावा न ठाव दुर्बुद्धीतें ॥ १७३ ॥
मन करोनिया निर्वासन । ईशकृतीचें करा निरीक्षण ॥
होईल सहज इंद्रिय दमन । विषय सेवन विस्मरण ॥ १७४ ॥

रथ न्यावया इष्टस्थानीं । सारथी जैसा मूळकारणी ॥
तैसी ही बुद्धि हितकारिणी । दक्ष आकर्षणीं इंद्रियांच्या ॥ १७५ ॥
सारथी करी रथनियमन । बुद्धिही करूनि इंद्रियदमन ॥
आवरी शरीरस्वैरगमन । अनिवार चंचलपण मनाचें ॥ १७६ ॥
शरीर इंद्रिय मनोयुक्त । ऐसिया जीवाचें जें भोक्तृत्व ॥
तें संपताच वैष्णवपद प्राप्त । ऐसें हें सामर्थ्य बुद्धीचें ॥ १७७ ॥
चक्षुरादि इंद्रियनिचय । भिन्न भिन्न हयस्थानीय ॥
रूपरसादि जे जे विषय । मार्ग ते निरय प्रवर्तक ॥ १७८ ॥
यत्किंचित विषयाभिलाश । करी पारमार्थिक सुखा नाश ॥
म्हणोनि त्यागा तो निःशेष । तरीच तो मोक्ष तुजलाधे ॥ १७९ ॥
बाह्येंद्रियें जरी निवृत्त । असतां अंतःकरण आसक्त ॥
नाहीं जन्ममरणा अंत । विषय अत्यंत घातुक ॥ १८० ॥
लाधलिया विवेकी सारथी । विवेकें राखी लगाम हातीं ॥
इंद्रियवाजी कुमार्गे वर्ती । स्वप्नींही होती न लवमात्र ॥ १८१ ॥
ऐसा मनःसमाधानपर । निग्रही दक्ष कुशल चतुर ॥
भाग्यें लाधलिया सारथी चतुर । कैचें दूर विष्णुपद ॥ १८२ ॥
तेंच पद परब्रम्ह । वासुदेव अपर नाम ॥
तेंच सर्वोत्कृष्ण पद परम । परंधाम परात्पर ॥ १८३ ॥
असो झाला हा अध्याय पुरा । याहून गोड पुढील दुसरा ॥
रिझवील सद्भक्तांच्या अंतरा । श्रवण करा क्रमानें ॥ १८४ ॥
असो शेवटीं जगच्चालक । सद्गुरू जो बुद्धिप्रेरक ॥
तयाचे चरणीं आभारपूर्वक । हेमाड मस्तक अर्पीतसे ॥ १८५ ॥
स्वस्ति श्रीसंतसज्जन प्रेरिते । भक्त हेमाडपंत विरचिते ॥
श्री साईसमर्थ सच्चरिते । संत परीक्षण मनोनिग्रहणं नाम
एकोन पंचाशत्तमोऽध्यायः संपूर्ण :